

Christina Malm: tal vid Folk och Försvars Rikskonferens 2024

Talare

Christina Malm
Generaldirektör Plikt- och
prövningsverket

Datum

7 januari 2024

Plats

Sälen

Ers majestät, ers kungliga högheter, statsråd, ambassadörer, ärade gäster! Totalförsvarets plikt- och prövningsverk, eller Pliktverket som vi oftast kallas, är en expertmyndighet under Försvarsdepartementet. Vår huvuduppgift är att mönstra och skriva in totalförsvarspliktiga till grundutbildning med värnplikt. Vi ansvarar också för att stödja bemanningen av krigsförbanden, så att anställda i Försvarsmakten och värnpliktig personal ska veta sina uppgifter och var dom ska inställa sig, vid skärpt och höjd beredskap, eller ytterst i en krigssituation. De senaste åren har även vårt stöd till de civila myndigheter intensifierats, när även dom skapar en krigsorganisation och krigsplacerar sin personal. Det är ett intensivt arbete som pågår i Sverige just nu för att återupprätta en totalförsvarsförmåga.

Varför behöver vi då prata om plikten?

Plikt är ett ord som bär med sig tyngden av ansvar och skyldighet gentemot något som är större än oss själva. Det är en princip som har varit närvarande i olika former genom historien och som har format samhällen. I dagens samhälle, präglad av individualism och valfrihet, kan det vara en utmaning att diskutera och förstå pliktens roll. Ändå är det avgörande att vi tar oss tid att reflektera över och tala om pliktens betydelse för Sveriges försvar och medborgarnas skyldigheter.

Att diskutera plikt innebär att vi pratar om ett nationellt ansvar, att skapa gemenskap och försvarsvilja. Men är det relevant att tala om värnplikt med alla när knappt sju procent av en årskull gör värnplikt? Vad innebär det att bidra till nationens försvar? Hur påverkar det individens relation till samhället? Hur uppfattar dom som inte blir inskrivna till värnplikt sin fortsatta roll som totalförsvarspliktig? Det här är frågor som flera aktörer behöver kunna svara på

för att möjliggöra personalförsörjning av både det militära och det civila försvaret.

Vi har i vår myndighetsinstruktion ett viktigt informationsuppdrag att informera dom som ska fylla i mönstringsunderlaget om lagen om totalförsvarsplikt.

Innan vi startar informationsuppdraget för en årskull genomför vi undersökningar för att se vilken kunskap och attityd ungdomarna har om plikten.

Eftersom ungdomar i denna generation hämtar kunskap från sina föräldrar har vi även undersökt de anhörigas kunskap och attityd om plikten. 83 procent av dom anhöriga tror att man blir totalförsvarspiktig vid 18 års ålder. Bara 17 procent svarar alltså rätt, att det gäller från det kalenderår man fyller 16 år. När vi frågade de anhöriga för två år sedan var det endast sex procent som svarade rätt, så kunskapen har i alla fall ökat något.

När jag var yngre var totalförsvarspikten en självklarhet det året jag skulle fylla 16 år. Det fick jag lära mig i skolan. Längst bak i telefonkatalogen fanns årligen den information som sedan 2018 finns i broschyren ”Om krisen eller kriget kommer”. Idag tror ca 30 procent av de anhöriga att det fortfarande är frivilligt att fylla i mönstringsunderlaget, frivilligt att komma till mönstringen och frivilligt att göra värnplikten. Frivillig värnplikt är en oxymoron - det är självmotsägande!

Att kunskapen inte är så hög hos befolkningen, som den var under kalla kriget är någonting vår myndighet är medveten om och där vi ser att vårt årliga informationsuppdrag ändå ger resultat och ökad kunskap.

Ca 110 000 ungdomar födda år 2006 fick innan jul en broschyr hemskickad, med information om deras skyldigheter när det gäller mönstring, värnplikt, civilplikt – även om den delen av civilplikt för tillfället är vilande, och sin rätt att vara vapenfri.

Det är inte många i den åldern som får någonting i den vanliga brevlådan och enligt våra undersökningar är det därför en mycket välläst broschyr. Vi lägger också ut information i sociala medier, men där är konkurrensen mellan oss och

alla influencers mycket större.

Vi är för många den första myndighetskontakten och i många fall också den första myndighet som berättar om deras skyldigheter som totalförsvarspiktig. Därför är det viktigt att vi är tillgängliga för frågor – både online och via vårt Kontaktcenter, som får ca 70 000 samtal om året. Inte bara från ungdomar och deras föräldrar. Sedan kriget i Ukraina startade så ringer många och är oroliga eller vill ställa upp och undrar om deras värnpliktsutbildning och krigsplacering fortfarande är aktuell.

Från och med i morgon och två månader framåt får dom ca 110 000 ungdomarna som är födda 2006 ett brev till i brevlådan. Denna gång är det med inloggningsuppgifter för att kunna fylla i mönstringsunderlaget.

För årskullen födda 2005, som fick mönstringsunderlaget vid den här tiden förra året, svarade 97 procent på mönstringsunderlaget. Det visar ändå att dom vid det laget förstår att det är en plikt att svara.

Frågorna i mönstringsunderlaget är framtagna utifrån Försvarmaktens medicinska bedömningsgrunder för att ge oss möjlighet att välja ut dom som har bäst förutsättningar att klara mönstringen och dom olika krav som de ca 185 olika utbildningar har och som Försvarmakten beställt. 71,7 procent av kvinnorna svarar diskvalificerande på frågorna i mönstringsunderlaget och av männen är det 55,4 procent som svarar diskvalificerande. Det har varit ungefär samma statistik sedan återaktiveringen av värnplikten 2017.

Vi har inte haft anledning att tro att majoriteten ljuger eftersom dom vid behov är skyldiga att bevisa sina åkommor och om dom inte svarar sanningsenligt är det ett brott mot totalförsvarspikten som kan leda till böter och prick i belastningsregistret.

Det här är dock uppgifter som är oroande för framtiden och vi kommer under året att analysera dessa i samverkan med Socialstyrelsen. När värnplikten återaktiverades 2017 stod det i beslutet att plikten skulle vara ett komplement till frivilligheten. Sedan återaktiveringen har det varit precis tvärtom. I vår senaste rapport till Försvarsdepartementet var det 15 procent av de totalt antal inskrivna som hade gjort en egen ansökan, klarat prövningen och sagt ja till att bli inskrivna till grundutbildning med värnplikt.

Det stod också i beslutet att så långt som möjligt ska personalförsörjningen bygga på den enskildes intresse, motivation och vilja. Den frågan har funnit med i mönstringsunderlaget sedan 2017, men vi kan inte längre ta hänsyn till detta.

Av de knappt 25 000 i årskullen födda 2005 som har kallats till mönstring är det 4 000 personer som är kallade till mönstring som svarat att dom inte är intresserade. Det är alltså först nu många förstår att det är plikt på riktigt. När dessa ungdomar kommer till oss så hänvisar dom bland annat till sin tränare som sagt att deras idrottskarriär är över om dom måste göra värnplikten. Men plikten gäller för alla som är bäst lämpad, enligt lagen om totalförsvarsplikt och vi kan inte längre ta hänsyn till intresse, motivation och vilja. Därför måste vi bli fler som talar om plikten! Det är alltså ungdomarna som ska mönstra och göra grundutbildning med värnplikt som är vår största och viktigaste målgrupp.

På våra prövningskontor tar vår fantastiska personal, bestående av prövningsadministratörer, sjuksköterskor, läkare, psykologer och inskrivningshandläggare, hand om dom. Många av ungdomarna kände inte ens till oss innan dom fick sin kallelse och nu står dom där i entrén och är nervösa och förvåningsfulla! Jag brukar säga att vi är myndigheten som uppfyller ungdomars drömmar, men vi är också myndigheten som krossar ungdomars drömmar.

Vi har ett stort ansvar och det är ett stort förtroende i att ta ut bäst lämpad till de olika grundutbildningarna. Det arbetet sker varje dag, måndag till fredag, och är ett arbete som vi är ödmjuka inför och vi är väldigt stolta över att vår myndighet bidrar till försvaret av Sverige. Vårt arbete ska också kunna ske i fredstid, vid höjd beredskap, men också vid krig.

Vi måste därför prata mer om plikten!

Omvärldsläget har också påverkat vår myndighet. I våra undersökningar säger 30 procent av målgruppen att kriget i Ukraina har påverkat deras intresse av att göra värnplikt. Av dessa 30 procent var det 80 procent som svarade att dom har blivit mer intresserade av att göra värnplikt. Den gruppen har en större förståelse för varför Sverige behöver ett försvar.

Ett mer konkret exempel på påverkansoperationer gentemot oss är också att

flera totalförsvarsppliktiga fått falska sms om inställelse på platser där dom inte ska inställa sig. En del har också fått falska brev som säger att mönstringen är inställd. Allt detta är polisanmält! Dessutom förebygger vi genom att allt oftare skicka information om att dom ska kontakta oss eller logga in på vår webbsida för att se om informationen stämmer. Vår myndighets planering bygger på vårt långsiktiga strategiska mål som utgår ifrån det nuvarande försvarsbeslutet och en planering för nästa. 2017 hade vi kapacitet att pröva 12 000 personer och nästa år kommer vi att pröva drygt 40 000 personer. Vi har gått från att 2018 skriva in 4 000 till grundutbildning med värnplikt till att skriva in 8 000 i nuvarande försvarsbeslut. I en nära framtid kommer fler och fler att bli berörda av mönstring för inskrivning till antingen grundutbildning med värnplikt eller civilplikt. Redan i år kommer det bli mycket arbete för vår myndighet när personer som redan har relevant utbildning inom områdena räddningstjänst och elförsörjning kommer kunna omfattas av civilplikt och då skriver vi in dom och kallar dom till repetitionsutbildning.

En förutsättning för att kunna skriva in fler och för att öka kapaciteten i både de militära och de civila försvaret är en förståelse för vad vi behöver försvara och, att om det värsta händer, finns det en försvarsvilja, precis som vi har sett i Ukraina.

En försvarsvilja som ger förutsättningar för det civila försvaret att stödja det militära försvaret i krig. Och det militära försvaret är inte bara Försvarsmakten utan det är även vi övriga försvarsmyndigheter som ska omfattas av detta stöd.

Åtta procent av jordens befolkning bor i en demokrati. ”En grundtanke med demokrati är att den som är medborgare eller bor i ett land ska ha möjlighet att vara med och tycka till om hur landet ska styras, till exempel genom regelbundna val”, står det på riksdagens hemsida. Vi vet att det är vår demokrati vi ska försvara, men då behöver vi tala mer om vad plikten betyder för att var och en ska förstå vad det är vi egentligen ska försvara. Vi kan aldrig outsourca försvaret till någon annan eller leja ut det ”på stan”.

Att tala om plikten kräver öppenhet, lyhördhet och förståelse för olika perspektiv. Det handlar om hur vi kan skapa ett samhälle där varje individ känner sig ansvarig för det gemensamma bästa. Genom att diskutera plikt kan vi inte bara förstå våra åsikter och värderingar utan också forma en framtid där ansvar gentemot samhället är en grundläggande och självklar princip. Det är

dags för oss alla att lyfta upp plikten i ljuset och skapa en meningsfull dialog som leder till ett starkare samhälle.

Tack!

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/christina-malm-tal-vid-folk-och-forsvars-rikskonferens-2024>